

Rozhovor s prof. G. Kucharczykom. Protestantská reformácia: Začiatok sekularizácie Európy? (1. časť)

9. marca 2022 ✝ Cirkev Spoločnosť ✝ Rozhovory

Aký bol program Martina Luthera? K čomu viedli jeho činy z dlhodobého hľadiska? Prečo ho mnohí Nemci po stáročia považovali za národného hrdinu? Prečo bola reformácia úspešná? Odpovede na tieto i ďalšie otázky sa dozvieme v rozhovore s Grzegorzom Kucharczykom, poľským historikom, profesorom humanitných vied, ktorý sa špecializuje na dejiny politického myslenia 19. a 20. storočia a nemecké dejiny.

Grzegorz Kucharczyk

zdroj: wikimedia commons

Kacper Kita: Pán profesor, vo Vašej knihe *Kríza a deštrukcia. Náčrty protestantskej reformácie* upozorňujete na osobné vlastnosti Martina Luthera. Zdá sa, že dôležitá bola u neho neschopnosť ovládať sa, najmä pokiaľ ide o hriechy tela a žiadostivosť. Môžeme povedať, že Luther zistil, že nedokáže vyriešiť vlastnú hriešnosť a preto dospel k presvedčeniu, že spása duše musí závisieť iba od viery, nie od skutkov, pretože tie by aj tak neboli dobré?

Grzegorz Kucharczyk: Určite to tak bolo. Luther rozšíril svoje vlastné duchovné skúsenosti na realitu celej Cirkvi. Jeho očividné problémy s udržaním čistoty a poslušnosti sa pre neho stali kvasom toho, čo nazýval čistým evanjeliom. Podľa slov arcibiskupa Fultona Sheena to možno chápať tak, že Martin Luther prispôbil *credo* k svojmu štýlu života, nie naopak.

Vo vašej knihe sa môžeme dočítať aj o tom, ako Luther prechádzal medzi zúfalstvom a duchovnou eufóriou. Píšete, že „Luther túžil po svätosti, avšak stotožňoval ju s citovou útechou“. Môžeme v Lutherovi vidieť jav, ktorý je prítomný v mnohých súčasných charizmatických spoločenstvách či sektách rôzneho druhu - najprv zúfalstvo nad vlastnou márnosťou a potom si nahovárať, že Boh nás bezpodmienečne prijme, ak len uveríme v možnosť tohto prijatia?

U Luthera máme rovnicu medzi blízkosťou k Bohu a dobrým pocitom. To je zasa základom chybného stotožňovania viery výlučne s pocitmi. Je to vyradenie z reality viery ďalšieho krídla, na ktorom, ako krásne napísal svätý Ján Pavol II., človek stúpa ku kontemplácii Pravdy, a to rozumu. Martin Luther označil rozum za, literárne povedané, neviestku, hoci v skutočnosti použil vo svojom charakteristickom štýle iné slovo začínajúce na „k“. Redukovanie všetkého na pocity, na pocit pohody viedlo neskôr ku katastrofálnym dôsledkom.

Luther odmieta rozum, ktorý opakovane nazýva prostitútkou. Aristoteles je preňho primitívny pohan, a preto sa mu nepáči, že Cirkev používa jeho diela, s čím začal svätý Tomáš Akvinský. Luther sa zdá byť pri svojich kľúčových rozhodnutiach veľmi impulzívny. Píše, ako pripomínate vo svojej knihe: „*Stal som sa mníchom napriek otcovi, matke, Bohu a i diablovi.*“ A zároveň svojím vlastným rozumom svojvoľne určuje pravdivosť princípov viery či konkrétnych pasáží Sv. písma, určuje, ktoré knihy sú prijateľné. Ako sa to dá zladiť?

Samozrejme, že je to ťažké zladiť. Ak ste stratili referenčný bod svojej viery, problémy sa exponenciálne zväčšujú. Všetky tieto nezrovnalosti alebo skutočnosť, že Luther ťažko krotil svoju pýchu, ktorá sa prejavovala napríklad v tom, že sám stanovil kánon Svätého písma, a zároveň obviňoval hierarchiu rímskej Cirkvi z apodiktizmu, honby za mocou a podobne.

Martin Luther

zdroj: wikimedia commons

Tu vidíme smutné dôsledky toho, že sme sa zriekli rozumu a zároveň sme vieru stotožnili len s oblasťou citov. To malo svoje dôsledky aj v sociálnej oblasti. Pripomeňme si, že ríšske kniežatá, ktoré prijali Lutherovo učenie, ho preniesli aj do sociálnej oblasti.

Môžeme povedať, že najdôležitejším dôvodom, prečo reformácia uspela a nebola potlačená ako predchádzajúce herézy, bolo práve to, že Luther vytvoril program atraktívny pre svetských vládcov? Vyňal Luther skutočne konanie štátu spod morálneho hodnotenia a kontroly Cirkvi?

Dá sa to tak povedať. Luther sa skutočne úplne podriadil svetskej moci. Svetských vládcov posudzoval ako „biskupov z nutnosti“ (nem. Notbischöfe). Ak použijeme typológiu profesora Felixa Konečného, môžeme povedať, že Luther bol jedným z prvých veľkých byzantinistov v Nemecku, teda zástancov nadradenosti svetskej moci nad duchovnou.

Dôležitým mýtom, ktorý v tejto knihe vyvraciate, je základný charakter reformácie ako vzbury proti skazenosti Cirkvi. Ukazujete, že reformácia bola zbožnému obyvateľstvu, ktoré sa búrilo proti herézam, často vnucovaná násilím zo strany príslušných svetských vládcov. Môžeme naozaj povedať, že toto bol všeobecný spôsob šírenia protestantizmu v krajinách, kde sa neskôr stal dominantným náboženstvom?

Jedno je isté – naratív o tom, že reformácia bola niečo, čo vzniklo zdola, nejaké nezávislé hnutie vyvolané údajnou túžbou ľudí čítať Sv. písmo, čo v tom čase Cirkev údajne zakazovala, a ich rozhorčením nad existenciou inštitucionálnej Cirkvi, je lož. Je to výsledok dlhoročnej propagandy, pretože dejiny reformácie ukazujú, že všetko prebiehalo inak. Reformácia bola nariadená zhora, najmä svetskými panovníkmi, ktorí na nej mali osobný záujem.

Skrátka, išlo len o to, aby sme sa vrhli na cirkevný majetok. Hlas tzv. ľudu sa vôbec nebral do úvahy. Ľud sa vzbúril proti odklonu od viery otcov. V Anglicku aj v Škandinávii došlo k roľníckym povstaniam. Ako však ukázali návštevy predstaviteľov reformácie v Brandenbursku, aj desaťročia po tom, čo brandenburský kurfirst prijal protestantizmus, jednoduchí ľudia aj naďalej pestovali katolícke zvyky. Na niektorých miestach dokonca slúžili omšu kňazi, ktorí zostali.

Z toho vyplýva, že reformácia vôbec nebola udalosťou, na ktorú čakali tzv. neprivilegované vrstvy. Naopak, boli pripútaní k viere svojich otcov. Svetskí vládcovia sa však z dôvodov, ktoré mali ďaleko od ideálu, rozhodli pre reformáciu. Hovoril som o drancovaní cirkevného majetku, ale ak sa pozrieme na životopis anglického kráľa Henricha VIII., tak tam boli motívy ešte nižšie.

Ako reformácia ovplyvnila vlastnícke vzťahy? To je pravdepodobne druhý najdôležitejší dôvod jej úspechu, ktorý sa často prehliada. Píšete o tom, že drancovanie cirkevného majetku vytvorilo špecifické sociálne skupiny, ktoré s ním boli trvalo spojené...

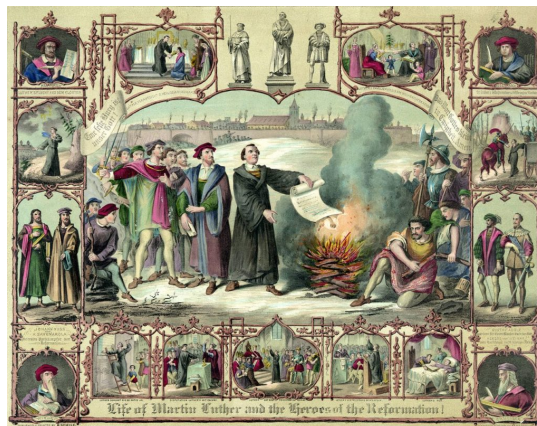
Vidíme tu spoločenstvo zlodēja a toho, kto ukradnuté veci predáva. Zlodej je knieža, kráľ alebo svetský vládca, ktorý drancuje majetok a hlása heslá chudobnej Cirkvi. Všimnime si, že v dejinách sa heslo chudobnej Cirkvi zvyčajne používalo na ospravedlnenie privlastnenia si cirkevného majetku. Panovník kradol, ale zároveň mal stále nové potreby – viedol vojny, menil milenky – takže potreboval nové zdroje a nehnuteľný majetok sa dá ukradnúť len raz. Takže tento ukradnutý majetok sa musel redistribuovať, jednoducho predať.

Predaj ukradnutého majetku sa nazýva „podielníctvo“ a termín podielníci označuje šľachtické rody, ktoré napríklad v Anglicku zbohatli najmä na majetku ukradnutom Cirkvi. Neskôr, často z týchto majetkov, sa v prvej fáze priemyselnej revolúcie v Anglicku zrodili kapitalistické majetky. Na začiatku toho všetkého bolo rabovanie, nákup a obchodovanie s ulúpeným majetkom. Králi aj týmto spôsobom rozširovali sociálnu základňu tzv. reformného tábora. Ak by sa o nové náboženstvo zaujímal iba kráľ alebo knieža, jeho vyhliadky by neboli veľmi dobré. Ak sa však vytvorí celá spoločenská vrstva, ktorá má o to záujem, šance na prežitie sú oveľa väčšie.

Ako v tejto súvislosti hodnotíte slávnu tézu Maxa Webera o vzťahu medzi protestantizmom a kapitalizmom? Naozaj protestantizmus nejakým spôsobom, ľudovo povedané, oslobodil podnikanie? Možno Vás to prekvapí, pretože pri jej vzniku

bola štátne drancovanie, ktoré sa ťažko dá v akomkoľvek zmysle stotožniť s férovým slobodným trhom...

Téza Maxa Webera je už dávno vyvrátená. Stačí povedať, že v čase, keď ju vyslovil, na konci 19. storočia, boli hospodársky najrozvinutejšie provincie Nemeckej ríše katolícke provincie – Porýnie, Vestfálsko a Horné Sliezsko. Naopak, najzaostalejšie provincie Nemeckej ríše boli koncom 19. storočia protestantské provincie – Brandenbursko, Východné Prusko, Hannoversko. Nie je náhoda, že práve v týchto oblastiach neskôr zvíťazili národní socialisti na svojom pochode k moci. To, čo Weber napísal, je samozrejme úplný nezmysel, ktorý nemá oporu v historickej realite. Historici stredoveku už dávno poukázali na rozvoj moderných protokapitalistických metód v Lombardsku a vo flámskych mestách na konci 15. storočia, teda ešte pred vypuknutím protestantskej revolúcie. Weberova téza mala propagandistický charakter a jej cieľom bolo ospravedlniť násilné útoky na katolicizmus, ktoré sa v tom čase odohrávali v Nemecku. Vtedy bola v obehu téza o tzv. kultúrnej menejcennosti katolíkov.

Zdroj: wikimedia commons

Píšete, že reformácia viedla k oddeleniu náboženstva od kultúry a k vytrhnutiu kresťanstva z jeho spoločenského vzťahu, z jeho kontextu. Čo to presne znamená? Môžeme povedať, že reformácia bola z dlhodobého hľadiska príčinou sekularizácie Európy? Ak áno, prečo?

Dalo by sa to tak povedať. Z dlhodobého hľadiska, ako píše G. K. Chesterton, z protestantizmu zostal len protest. Rôzne frakcie protestantizmu spájala nechuť ku katolicizmu. Zatiaľ čo všetko ostatné bolo bez boja odovzdané záujmom svetských vládcov alebo rôznych módných prúdov.

Treba poznamenať, že Martin Luther bol prvý veľký zástanca oddelenia viery od rozumu. Luther vyhlásil, že veriaci človek nemôže byť racionálny. Potom prišli ďalší, napríklad osvietenci, ktorí zase tvrdili, že rozumný človek nemôže byť veriaci. V skutočnosti vychádzali z predpokladu, ktorý začal Luther, ktorý tak silno zdôrazňoval, že jedným z veľkých omylov rímskej Cirkvi bolo to, že pápeži dovolili Tomášovi Akvinskému implementovať pohanskú filozofiu, konkrétne Aristotela.

A toto sú dôsledky. Kríza viery vždy znamená krízu rozumu. Dnes sa na škodu ľudských duší po svete šíri mnoho ideológií, ktoré odporujú nielen rozumu, ale aj tzv. sedliackemu rozumu. To sú ďalšie dôsledky tohto radikálneho zlomu.

Veľmi zaujímavý a myslím, že nie celkom zrejmý postreh vo Vašej knihe je, že Lutherovo spochybňovanie reálnej prítomnosti Krista v oboch formách Sviatosti

oltárnej, popieranie podstaty svätého prijímania, ktoré je skutočným Kristovým telom, malo veľký vplyv na spoločenský život. Citujete Fredericka Wilhelmsena, ktorý píše, že to „znamenalo stratu úcty a obdivu k zložitosti života a desakralizáciu politického a sociálneho poriadku“. Nám, ktorí žijeme v už úplne sekularizovanom svete, sa táto otázka zdá byť striktne náboženská. Prečo si myslíte, že to malo také ďalekosiahle politické dôsledky? Aké boli tieto účinky?

Odmietnuť reálnu prítomnosť Krista na oltári samozrejme znamená odmietnuť ústrednú dogmu viery. Luther, Kalvín a všetci nasledovníci tzv. reformátorov patria medzi všetkých tých učeníkov, o ktorých píše svätý Ján Evanjelista v 6. kapitole svojho evanjelia, kde opisuje prvý veľký odchod učeníkov od Krista v dôsledku Spasiteľovej veľkej eucharistickej reči. Kristus potom hovorí: „*Ak nebudete jesť telo Syna človeka a piť jeho krv, nebudete mať v sebe život.*“ Potom od neho odišlo mnoho učeníkov. „*Tvrdá je to reč! Kto to môže počúvať?!*“, píše svätý Ján. K tejto skupine sa pridali aj zakladatelia protestantskej reformácie.

To malo, samozrejme, svoje náboženské a spoločenské dôsledky, ale obráťme pozornosť aj na oblasť kultúry, pretože prečo sa stavali veľkolepé katedrály, veľkolepé chrámy, prečo vznikalo sakrálne umenie? Preto, pre toho s veľkým „T“, pre eucharistického Krista. Portály, ktoré sú na vstupných dverách veľkých katedrál, nás privádzajú do iného kráľovstva. Do kráľovstva, v ktorom je reálne prítomný. Ak niekto spochybňuje reálnu prítomnosť Krista v Eucharistii, môže to vlastne všetko zničiť. Všetko možno považovať za modloslužbu. To robili najmä kalvíni, ktorí páchali masívny kultúrny vandalizmus. Na hlbšej úrovni je to vlastne negácia vtelenia alebo kultúry vtelenia, ktorou katolícke kresťanstvo bolo od začiatku. So všetkými dôsledkami, ktoré z toho vyplývajú. Pravý Boh, skutočne prítomný v našom svete, sa vytráca a namiesto neho sa vytvárajú rôzni bôžikovia na obraz a podobu človeka.

dokončenie rozhovoru v II. časti

Preklad zo stránky nlad.pl

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/rozhovor-s-prof-g-kucharczykom-protestantska-reformacia-zaciatok-sekularizacie-europy-1-cast/>